

Konferencë shkencore ndërkombëtare “Frazeologjia e gjuhës shqipe në arealin gjuhësor ballkanik”

Më 18 dhjetor 2025, në mjediset e Akademisë së Shkencave, në Tiranë, u zhvilluan punimet e Konferencës shkencore ndërkombëtare “*Frazeologjia e gjuhës shqipe në arealin gjuhësor ballkanik*”. Kjo veprimtari e rëndësishme akademike mbledhi studiues nga Shqipëria, Kosova, Maqedonia e Veriut por edhe albanologë që punojnë në disa auditorë universitarë të Serbisë, Bullgarisë dhe Greqisë.

Konferencën e hapi përgjegjësi i departamentit, z. Artur Lama, i cili parashtroi rëndësinë dhe qëllimet e saj. Në emër të Kryesisë së Akademisë së Shkencave, pjesëmarrësit dhe organizatorët i përshëndeti akad. Gëzim Hoxha.

Punimet e konferencës vijuan me seancën plenare, ku akad. Valter Memisha paraqiti referatin shkencor “*Frazeologjia e gjuhës shqipe në arealin gjuhësor ballkanik*”, të përgatitur së bashku me akad. Jani Thomain. Në këtë referat u prezantua fondi i pasur i frazeologjisë së shqipes, i pasqyruar në *Fjalorin e Madh të gjuhës shqipe* dhe në disa fjalorë dialektorë e dygjuhësh. U theksua zgjerimi i tematikës së studimeve gjuhësore, këndvështrimet e reja mbi aftësinë tekstformuese të frazeologjisë, identitetin dhe kufijtë e saj, variacionin frazeologjik, si dhe zhvillimet në fushën e frazeografisë.

Më pas u prezantuan një sërë kumtesash të nivelit të lartë shkencor, të cilat sollën perspektiva të reja mbi rolin e frazeologjisë. *Hajri Shehu*, paraqiti kumtesën "Për barasvlerësinë përkthimore në një fjalor frazeologjik dy gjuhësh me shqipen" duke i mëshuar faktit se gjatë përkthimit të një entiteti frazeologjik nga një gjuhë e huaj në gjuhën shqipe, merr rëndësi të veçantë përkthimi i koncepteve. *Gjovalin Shkurtaj*, me kumtesën "Frazeologjia si shprehje e urtësisë dhe e etnografisë së të folurit ndër shqiptarë", trajtoi urimet që vijnë nga ligjërimi i përditshëm dhe dysorët frazeologjikë dialektorë e stilistikë. *Ali Jashari* në kumtesën “Shpërbërja” e strukturës së njësisive frazeologjike në ligjërimin e shkruar që e paraqiti online, trajtoi procesin e rrudhjes dhe shpërbërjes së njësisive frazeologjike”. *Agron Duro*, në kumtesën "Veçori kryesore tipologjike semantiko-strukture të togfjalëshave frazeologjike kundrejt togfjalëshave terminologjike në shqipe në përfaqje me serbokroatishten", u ndal në përfaqjen e këtyre dy entiteteve gjuhësore në koncepte të qenësishme, si: koka e frazës, grupi i ndërkombëtarizuar frazeologjik, në mundësinë që forma të ndikojë mbi termin kur bëhet fjalë për një variant frazeologjik. Artur Lama me kumtesën "Përdorimi diskursiv dhe

forca humoristike e frazeologjisë në prozën e Qamil Buxhelit" trajtoi zbulimin e peshës dhe të efekteve humoristike të frazeologjive në prozën e Q. Buxhelit përmes mekanizmit njohës intelektual, - vlerave dhe asocimeve emocionore. Këto kumtesa sollën perspektiva të reja mbi rolin e frazeologjisë në gjuhën shqipe dhe marrëdhëniet e saj me gjuhët e tjera të rajonit.

Seanca e parë paralele, e zhvilluar në sallën "Aleks Buda", nisi me kumtesën e përgatitur në bashkautorësi nga Klodeta Dibra dhe Ermira Ymeraj, të titulluar "*Përtej fjalës: strategji dhe teknika të përkthimit të njësisve frazeologjike në prozën e Deledda-s*". Autorët u përqendruan në përkthimin si akt interkulturore, duke nxjerrë në pah problematikat që shfaqen gjatë transferimit të frazeologjisë në gjuhën shqipe, veçanërisht në veprën e nobelistes italiane Grazia Deledda, ku frazeologjia është një nga tiparet themelore të stilit të saj. Në vijim, Dhori Qirjazi paraqiti kumtesën "*Lëndë frazeologjike nga viset e Marko Boçarit (vjelë prej veprës së mësuesit Fotius Athanasiu)*", ku u ndal në shqyrtimin e materialit gjuhësor të pranishëm në dy vepra të hershme të Athanasit, përfshirë një gramatikë të botuar në zonën e Sulit, e cila sillte një lëndë të begatë për të folmen e çamërishtes, pavarësisht kufizimeve teorike që kishte. Më pas, Dhimitër Bello, në kumtesën "*Idioma me vatër motivuese kokë dhe mendje në shqipe dhe bullgarishte*", analizoi njësitë frazeologjike që kanë strukturë të ngjashme në dy gjuhët ballkanike, duke i shqyrtuar në fusha tematike si vetëdija, inteligjenca, shkaku dhe pasoja, ngjashmëria dhe ndjesitë fizike, të mbështetura në një lëndë burimore të gjerë nga fjalorë frazeologjikë të ndryshëm. Tomorr Plangarica, me kumtesën "*Frazeologjia dhe diskursi – dy objekte të veçanta studimi, por me ndikim të ndërsjellë*", theksoi nevojën e zgjerimit të qasjeve në shqyrtimin e frazeologjisë, duke e parë ndërdisiplinaritetin si një mundësi të domosdoshme. Ai trajtoi raportet hiper/hiponimike mes diskursit dhe frazeologjisë, duke parashtruar tregues që motivonin marrëdhënien e ndërsjellë mes dy epistemave, si dhe lidhjet e tyre me disiplina të tjera të shkencave të ligjërimit, si gjuhësia e korpusit, leksikometria, logometria dhe tekstometria. Aristotel Spiro, në kumtesën "*Frazemat me vatër motivuese fjalën 'ujë', parë nga një perspektivë konjitive*", bëri një parashtrim teorik të qasjes konjitive në analizën e frazeologjisë, duke theksuar rëndësinë e gjuhësisë konjitive në shpjegimin e dukurive metaforike. Ai u përqendrua në frazemat e përfutuara me bazë fjalën "ujë", duke i mbështetur argumentimet në një lëndë të gjerë studimore të marrë jo vetëm nga shqipja, por edhe nga gjuhë të tjera ballkanike si greqishtja, rumanishtja, bullgarishtja dhe serbishtja. Në kumtesën e përgatitur në bashkautorësi "*Rreth pasqyrimin të frazeologjisë në Fjalorin e madh të gjuhës shqipe*", Olger Bame dhe Ali Jashari sollën të dhëna me interes mbi punën e bërë për krijimin e korpusit frazeologjik të shqipes, duke theksuar inventarizimin e plotë të fondit frazeologjik, burimet kryesore si *Fjalori frazeologjik i gjuhës shqipe* i Jani Thomajt me rreth 9 mijë njësi, si dhe

pasurinë frazeologjike të pasqyruar në studime dhe veprat letrare. Seanca u mbyll me kumtesën e Merita Brucit dhe Engjëllushe Karajt “*Elemente kozmike në frazeologji: pikëtakime arbërore*”, ku u trajtuan njësitë frazeologjike me vatrë motivuese fjalët *dielli, yjet, hëna* dhe *ylberi*, të pranishme në traditën arbëreshe dhe të nxitura nga Rapsoditë e De Radës. Autorët theksuan rëndësinë e ruajtjes së trashëgimisë kulturore dhe gjuhësore të arbëreshëve të Italisë, duke e parë këtë si një pasuri të veçantë për studimet frazeologjike.

Në seancën e dytë paralele, të zhvilluar në sallën “Akademikët”, u trajtuan një sërë problemesh të rëndësishme që lidhen me reflektimin teorik të frazeologjisë shqipe. Kumtesa e Anila Kananajt (IGJL) dhe Teuta Toskës (UEL), e titulluar “*Rreth mekanizmave konjitivë të metaforës dhe metonimisë në frazeologjinë shqipe*”, u përqendrua mbi një material të gjerë, duke shqyrtuar dy rrugët kryesore të formimit të njësisve frazeologjike: metaforën dhe metoniminë, si mekanizma konjitivë që gjenerojnë idiomatizim. Dy kumtesa të tjera iu kushtuan gjuhësisë korpusit. Aleksandër Rusakov (IGJL), në kumtesën “*Folja në mënyrën dëshirore në strukturën frazeologjike të shqipes*”, mbi bazën e Korpusit elektronik të gjuhës shqipe, u përpoq të klasifikojë format e mënyrës dëshirore nga pikëpamja e shkallës së idiomatizimit të tyre. Ndërkohë, Adelina Çerpja (IGJL) dhe Anila Çepani (UT), në kumtesën “*Shprehjet frazeologjike ndërmjet strukturës sintaksore në UD dhe përfaqësimit leksiko-semantik në PARSEME*”, trajtuan një problem aktual të gjuhësisë së korpusit, atë të ndërthurjes së analizës sintaksore me përfaqësimin leksiko-semantik. Një tjetër kumtesë me interes ishte ajo e Maria Morozovës (Universiteti i Shën Petersburgut), “*Frazeologjizmat e lidhur me të folurit ndër shqiptarët e Ukrainës: në bazë të materialeve të N. Kotovës*”, e cila iu kushtua shqyrtimit të idiomatikës nga këndvështrimi etimologjik, në një nga dialektet e diasporës shqiptare. Orjeta Baja (USH), në kumtesën “*Shprehësia stilistike e frazeologjisë veriperëndimore shqiptare: nga tradita gojore te vepra ‘Fjalë ari’*”, trajtoi një faqe të rëndësishme të historisë së folkloristikës shqiptare, duke u ndalur në përmbledhjen e Dom Aleksandër Sirdanit dhe pasurinë frazeologjike që ajo përmban. Në kumtesën e Aurela Bashës (UEL), “*Aspekte pragmatike të njësisve frazeologjike në gjuhën shqipe*”, mbi bazën e një korpusi të përgatitur posaçërisht, u analizua në mënyrë të hollësishme zhvillimi semantik i togfjalëshit *marr vesh*, duke nxjerrë në pah dimensionin pragmatik të përdorimit të tij. Irda Dervishi (UT), në kumtesën “*Frazeologjitë në shqipe të motivuara nga një huazim sllav*”, paraqiti një analizë të frazeologjizmave të kufizuar nga etimologjia e përbërësit bazë, duke evidentuar ndikimet e huazimeve sllave në strukturën frazeologjike të shqipes. Problemeve didaktike iu kushtua kumtesa e Sejdi Gashit (IAP), “*Shprehjet frazeologjike në tekstet shkollore të gjuhës shqipe të klasave 6–9 në Kosovë*”, ku u trajtuan vështirësitë dhe mundësitë e përdorimit të frazeologjizmave në mësimdhënien shkollore. Seanca u mbyll me kumtesën e Erjena Lamajt (IGJL), “*Kartoteka si burim*

dokumentimi për frazeologjinë krahinore”, ku u analizua historia dhe gjendja aktuale e kartotekës së IGJL-së, duke u parë si një burim i rëndësishëm për studimin e frazeologjisë dialektore.

Konferenca vlerësoi traditën shkencore, parashtrimet serioze në kumtesa dhe orientoi thellimin e trajtimeve sipas qasjeve sotme të shkollave evropiane dhe ballkanike, vijimi e punës për mbledhjen e njësive frazeologjike në prozën letrare të pas viteve '90 dhe në shtypin e përditshëm; promovimin e veprës Fjalori i madh i frazeologjisë që po hartohet nga një grup frazeologësh (J. Thomai, V. Memisha, Ali Jashari), bashkëpunimin ndërinstytucional midis Institutit të Gjuhësisë dhe të Letërsisë dhe Institutit të Antropologjisë për hulumtimin dhe mbledhjen e variacioneve frazeologjike që shfaqen në praktikën e përditshme ligjërimore.

Artur Lama